

rozumí nejen odborník, ale i laik. Doporučuji ji ke studiu.

J. SEDLÁK

- * Pospíšil, Miroslav: Slovní manipulace v komunikaci, jak vyvrátit naději a chytráctvím, aneb jak se lépe vyznat v manipulaci, bránit se zákeřností, pomlouvám, reklamě, vydírání, jak lépe vychovávat a ne-trápit děti a efektivněji komunikovat. Plzeň, nákladem vlastním 2008, 308 s.

Věra Linhartová: Skutkem a pravdou milovat lidi

Brněnské Akademické nakladatelství sáhlo opět do nedávne historie vzniku Masarykovy univerzity v Brně a podstatné složky jejích základů – Lékařské fakulty roku 1919. Zásluhou historiografky této fakulty V. Linhartové nám předkládá podrobnou biografii jedné z velkých, leč v paměti lidí příliš neudržovaných osobností, jež významnou měrou přispěly k jejímu vybudování a formování jejího mravního profilu: prof. MUDr. Františka Hamzy (1868 – 1930).

Prof. František Hamza, rodák z Českomoravské vysočiny, z vesničky Kletečné u Humpolce, byl svéráznou, pro tento region typickou osobností. Na brněnskou Lékařskou fakultu nastoupil na naléhání jejího děkana prof. Edwarda Babáka roku 1922 jako muž „z terénu“. Lékařský diplom získal teprve roku 1897 (po 9letém studiu). Svůj akademický život věnoval od samého začátku nesmírně bohatým a mnohostranným filantropickým, vskutku budovatelským aktivitám, až jako učitel na vysokou školu nastoupil z pozice sekčního šéfa III. odboru Ministerstva veřejného zdravotnictví ČSR první (Kramářovy) vlády svobodného Československa roku 1918.

Už v té době byl vyzbrojen rozsáhlými zkušenostmi, jejichž ohniskem učinil sociální zřetel v té době v naší zemi – a v celém světě – nesmírně aktuální: terapii a zejména profylaxi tuberkulózní infekce dětí. Měl za sebou 25 let neuvěřitelně bohaté lékařské praxe jak teoretické, tak organizační ve veřejném zdravotnic-

tví. Jeho pracovní postup byl ojedinělý, ale přitom nesmírně prostý: přijít s myšlenkou a tu realizovat (stůj co stůj). Bylo pro něj typické, že ho vytrvale vedlo jeho svědomí: jeho ryzí etos a empatie, spočívající na jeho vzácných lidských vlastnostech, na jeho medicínských znalostech a zkušenostech a na jeho intenzivním humanismu a zjištěném sociálním citění. Jeho lékařské krédo bylo tehdy ještě ojedinělé: přesvědčení, že společenským zřídlem tuberkulózy dětí (i dospělých) je nedostatečná hygienická a sociální úroveň rozsáhlé části populace – a tudíž, že nezbytnou cestou prevence a profylaxe je promyšlený, vědecky fundovaný soubor sociálně-hygienických postupů a společenských opatření.

Fr. Hamza zasvětil vpravdě celý svůj život heroickému boji za realizaci dalších a dalších těchto možností; a mnoho těchto bojů dokázal vyhrát. Zmíňme za všechny, že přišel se záměrem vybudovat a skutečně vybudoval, založil a řídil léčebnu pro tuberkulózní děti v Luži – Košumberku; že inicioval a prosadil celou řadu obecně kulturně-výchovných aktivit nejen v této oblasti, nýbrž v celém státě. Inicioval a vybudoval i řadu Lidových zdravotních ústavů a ambulancí; položil tak vlastně základy moderní sítě zdravotních středisek, pečujících dnes o zdraví každého člověka v zemi. Na Masarykově univerzitě založil pro vzdělání nových lékařských generací Ústav sociálního lékařství, po univerzitách v Utrechtu a v Berlíně teprve třetí v Evropě. Vypracoval zdravotnický program pro zvelebení Tater, založený na modernizaci hygienických a protiepidemických poměrů. Vypracoval stanovky spolku, který z iniciativy L. Bakešové vybuďoval na brněnském Žlutém kopci Dům útechy pro onkologické pacienty, který dnes žije jako Masarykův onkologický ústav.

Biografii této neuvěřitelně mnohostranné aktivní osobnosti, věnovanou především jejím životním osudům, napsala Ilona Borská (1. vyd. 1992, 2. vyd. 2006). Není však náhodou, že s monografií věnovanou jeho skvělým profesionálním aktivitám a dobrodružstvím přichází teď historiografka medicíny. Napsala ji se zřejmým osobním zaujetím, které dýchá z každé její věty. Věra Linhartová napsala i krátkou verzi nejdůležitějších dat o Hamzovi pro tento časopis (Universitas 41, 2008, č. 4).

Autorka nám tak předkládá dílo cenné: historicky přesné, bohatě dokumentované rozsáhlými citacemi z Hamzových textů a dopisů, úplně a literárně zdařilé. Bylo by možno polemizovat k reprezentativnosti obrazového doprovodu, k některým pleonastickým opakováním již řečeného (zejména při autorčině ušlechtilé snaze bohatě vylíčit historická pozadí předkládaných údajů) i k drobným, především tiskovým chybičkám; ale nic z toho nemůže omezit čtenářův pocit obdivu k osobnosti, o níž nevěděl, že tu byla před námi, a jež si naše obdivu zasluhuje. A to autorka dokázala znamenitě.

J. ŠMARDKA

* Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 2008, 157 stran, 27 fotografií, 19 fotografií rukopisů

Jarmila Vojtová: Slovník středomoravských nářečí horského typu

Slovníkem středomoravského (hanáckého) nářečí horského typu dostává se naši odborné i laické veřejnosti spis mimořádně závažný. Už proto, že se v něm podává relativně úplná slovní zásoba dosud málo probádaného moravského dialektu. Slovník je přitom založen na moderních lexikografických metodách, a navíc postihuje kromě nejstaršího a současného stavu také vývoj hanáckého nářečí.

Tzv. horským dialektem se mluví na nevelkém území severně od Brna (na Blanensku a Tišnovsku). Jde o dialekt značně exkluzivní, došlo v něm mj. k „záměně“ samohlásek *o* a *u*, takže se tam říká *kopec* a myslí se kupec (obchodník), říká se *kupec* a rozumí se jím kopec (hora), *kos* tam znamená kus a výraz *kus* má význam kos (pták). Kromě tohoto nápadného znaku nese horský dialekt řadu znaků společných většině hanáckých nářečí, např. změnu *ej* > *é*, *ou* > *ó*, takže tam říkájí *mleń*, *bévat*, *můka*, *poščet* ('pouštět') atd.

Autorka se úspěšně zhostila úkolu zaměřit se zejména na diferenční výrazy popisovaného lexika. Mohu napsat, že zvláště svěbytné nářeční odborné názvosloví je zachyceno vyčer-

pávajícím způsobem. Když uvážíme, že např. zemědělská terminologie patří ke složce slovní zásoby, jež se už z nářečí namnoze vytratila, je počin Jarmily Vojtové o to záslušnější. Kolik místních rodáků tam ještě umí pojmenovat části vozu, pluhu, bran, plužních koleček, části venkovského stavení, části koňského postroje? Do moře zapomenutých slov byla odkázána starší jména rostlin, broučků, všelijakých živočichů a zejména expresivních pojmenování různých činností. Ostatně kolik občanů z uvedeného teritoria mluví „ryzím“ hanáckým dialektem?! Slovník má tedy dnes už velkou dokumentární hodnotu.

Práce dr. Vojtové je rozdělena do dvou hlavních částí. Obsahuje lexikum uspořádané podle věcnévýznamových souvislostí (ideografický slovník) a část se slovníkem diferenčním, s výrazivem seřazeným podle abecedy. Tento postup autorce umožnil úspěšně zachytit slovní zásobu nářečí téměř v úplnosti a zároveň soustředit se na nářeční vrstvu odlišnou od spisovného jazyka. Zejména oceňuji, že práce obsahuje také abecední rejstřík všech zaznamenaných výrazů. Autorka si byla vědoma, že má-li takto uspořádaný slovník dobře sloužit a umožnit rychlou orientaci, nesmí postrádat právě důkladný rejstřík. Zdůrazňuji, že autorka je první, kdo s takovým rejstříkem přišel.

V ideografickém slovníku je soustředěno na 9 000 lexikálních jednotek. Lexémy v něm nejsou seskupeny podle abecedy, ale podle významových souvislostí. Tato část slovníku mj. dokládá, že podstatná část nářeční slovní zásoby je společná s celonárodním jazykem a že pokrývá všechny základní komunikační funkce.

Diferenční výkladový slovník obsahuje na 1 200 hesel. Sem byly zařazeny všechny výrazy, které nejsou součástí spisovné slovní zásoby. Téměř 400 nářečních jednotek nenajdeme nikde nebo nebylo doloženo v sledovaném významu. Svědčí to o nebyvalé důkladném, široce založeném, poctivém výzkumu.

Musím vyzvednout, že stavba hesla v diferenčním slovníku je promyšlená. Vedle významu obsahuje heslo často i kontext, popř. ustálené spojení, v němž se slovo běžně vyskytuje. Nechybí ani hodnocení slova, určení expresivity, generačních rozdílů, údaje o frekvenci slova. Důsledné je srovnání se Slovníkem spisovného jazyka a s Českým jazykovým ata-